

csolatos források tanulmányozása arra a meggyőződésre juttatja, hogy a nyugati könyvpiacra terjesztett úgynevezett Hruscsov-émlékiratok szerzője nem Hruscsov. Igaz ugyan, hogy a fenti megállapítást csupán a sztálingrádi csatával foglalkozó fejezetekre vonatkoztatja.

Még ma is vitatott a második világháború politikai és katonai eseményei között a második front megnyitásának kérdése. Kerr az amerikai és az angol kormány magatartását, amely a második front megnyitásának halogatásában juttott kifejezésre, elmarasztalja. Persze azzal az indoklással, hogy így a nyugati hatalmak túl későn jutottak el Közép-Európába, aminek eredményeként a Szovjetunió szükségtelenül nagy befolyásra tett szert a háború utáni Európában. Ehhez a helytelen és a nyugati történetírásban nem ritka megállapításhoz szükségtelen külön kommentár. A szerző — a Szovjetunió iránti szimpátiája ellenére — egyszerűen figyelmen kívül hagyja, hogy a második front korábbi megnyitása megrövidíthette volna a háborút, csökkenthette volna nemcsak a Szovjetunió, hanem valamennyi, a háborúban részt vevő ország emberi és anyagi áldozatát.

Miben rejlik a Vörös Hadseregnek a fasiszta német haderő fölött Sztálingrádnál aratott döntő jelentőségű hadászati győzelmének „titka”? Nem abban, hogy a legfelsőbb szovjet katonai vezetésnek sikerült az 1942/43-ban meglévő stratégiai tartalékok létét úgyesen eltitkolnia az ellenség, valamint a szövetségesek elől. A „titok” azok fejében keletkezett, akik a Szovjetuniót, a szocialista gazdasági és társadalmi rendet gyengének, roskatagnak tartották már a háború kitörése előtt. Ezek közé tartozott nemcsak Hitler és a német hadvezetés, hanem a többi kapitalista ország vezetőinek döntő többsége is. Hihetetlennek tűnt, sőt sokak

szemében még ma is hihetetlen, miként tudott a Szovjetunió az 1941/42-ben elszervezett súlyos katonai vereségek és hatalmas területi veszteségek után új hadseregeket felállítani, fegyverekkel ellátni, parancsnokok ezreit, katonák száz ezreit kiképezni, az ellátást, szállítást stb. biztosítani. Erre nem számított sem az ellenség, sem a szövetséges. Annak idején, a Szovjetunió katonai teljesítő-képességének latolgatásakor, abból a hibás elgondolásból indultak ki, hogy a szocialista társadalmi és gazdasági rendszer kevésbé képes a háborús érkifejtéssel együttjáró rendkívül komplikált feladatok megoldására. A történelem ennek az ellenkezőjét bizonyította. A Szovjetunió népei a súlyos veszteségek, a mérhetetlen szenvedések ellenére képesek voltak olyan érkifejtésre, amely fordulatot hozott a háború menetében. Azok számára, akik a szocialista társadalmi rendet lebecsülő befolyás alatt álltak, törvényszerűen titokzatosnak, hihetetlennek kellett, hogy tűnjön a sztálingrádi győzelem és a mögötte álló emberi, anyagi érkifejtés.

A könyv öt fő fejezetre és számos alfejezetre tagozódik, előszó és utószó kapcsolódik hozzá. A jegyzetapparátus és a névmutató megkönnyíti használatát. Elismerésre méltó a szerző jó stílusa, a munka olvasmányossága. Szépséghibái közé tartozik viszont az orosz nevek, földrajzi megjelölések sok esetben hibás átírása.

Kerr munkája élvezetes és hasznos olvasmány. Számos új történelmi adalékot szolgáltat a tárgyalt időszakra vonatkozóan, megjelenésével gazdagodott a második világháború hadtörténelmi irodalma. Meg kell azonban jegyeznünk, hogy felfogása számos politikai és hadtörténelmi kérdés megítélésében nem egyezik a miénkkel.

Kun József

WALTER GÖRLITZ

MODEL. STRATEGIE DER DEFENSIVE

(Limes Verlag, Wiesbaden, 1975. 292 o.)

A második világháború történetével foglalkozó nyugatnémet szakirodalomban napjainkban is jelentős helyet foglalnak el a fasiszta német hadsereg vezető tá-

bornokainak tevékenységét taglaló, értékelő feldolgozások.

A Walter Model vezértábornagy életét tárgyaló mű megírását számos körülmény

tette szükségessé. Mindenekelőtt az, hogy a közvélemény ítéletében Model mindig a Hitlernek és klikkjének leginkább elkötelezett katonai vezetőt testesítette meg, aki nemcsak a megszállt területek lakosságával szembeni szélsőséges kegyetlenkedésben tűnt ki, hanem saját katonáinak százezreit is gondolkodás nélkül feláldozta a hitleri hadvezetés érdekeinek, még az elvesztett háború utolsó időszakában is. A 70-es évek szövetségi köztársaságában a Modellel kapcsolatos eme ítélet egyre nagyobb tehertétel, s ennek az ítéletnek a revíziója, továbbá egy „történelemhű portré” megrajzolása mind sürgetőbbé vált.

Az új portré megrajzolásában nem kis szerepet játszik a Német Szövetségi Köztársaságnak a NATO-ban betöltött helye és szerepe. A szocialista országok ellen létrehozott agresszív szövetség legfontosabb területei azok lettek, amelyeket a Model-féle hadseregcsoporthoz az angolszász inváziós haderővel szemben szinte az utolsóig védett, s amelyek, a hadseregcsoporthoz Model által történt önkéntes felosztásával a nyugati szövetségesek gyors megszállása alá kerülve, a szovjetellenes NATO-stratégia legfontosabb európai bázisává váltak.

Nem elhanyagolandó a Model-féle hadászati, az ún. védelmi hadászati kimerítő analízise sem, helyesebben a védelmi hadászati összes tanulságának beillesztése a NATO hadászati rendszerébe. Ez annál is inkább célravezetőnek tűnik, mert Model — mint a szerző írja — négyszer mentette meg a keleti arcvonalat a teljes összeomlástól, amit a nyugati front stabilizálása, majd védelme követett. Model esetében tehát olyan hadvezérről van szó, aki élesen elüt a Moltke—Schlieffen—Mannstein-féle támadó hadászati iskolájától és annak képviselőitől, s így napjaink hadászati feladatainak szemszögéből nézve sokkal aktuálisabb és használhatóbb.

A Walter Görlitz művének létrejöttét befolyásoló körülmények természetesen feltételezik, hogy Walter Model köztudatban meggyökeresedett emberi vonásai is revízió alá kerüljenek, hiszen egyértelműen pozitív tevékenységek hordozója nem lehet negatív habitusokkal terhelt figura. A csaknem 300 oldalas mű így válik a legszebb emberi tulajdonságok leltárává: bűzgő istenfélelem, családszeretet, művészet-, irodalom-, sportkedvelés, bajtársiasság, következetesség, vasakarát, odaadás, abszolút politikamentesség s a jó katonára leginkább jellemző kötelességteljesítés, nép- és hazaszeretet.

Walter Model életpályája, amely a

könyv lapjain az olvasó előtt megelevenedik, a szerző akarata ellenére meggyőző cáfolata a fenti koncepciónak. Model 1891-ben született Genthinben egy evangélikus kántortanító második gyermekeként. Szülei polgári pályára szánták, ami annál is inkább reális célkitűzés volt, mert az átlagosnál gyengébben fejlett ifjú a katonai követelményeknek nem felelt volna meg. Az érettségi letétele után Model mégis a katonai pályán indult el, amiben nagy része volt nagybátyjának, a porosz hadsereg tartalékos századosának. A világháború megnyitotta előtte a katonai karrier útját. Mint fiatal tiszt, a nyugati fronton számos bevetésben vett részt s többször meg is sebesült. 1917. július 7-én a Legfelső Hadvezetőség Bad-Kreuznach-i főhadiszállására vezényelték, ahol Hindenburg és Ludendorff közelsége rendkívüli hatással volt rá. A Versailles-i békeszerződés után Model a 100 000 főre redukált hadsereg tagja maradt s feltétel nélkül magáévá tette v. Seeckt tábornoknak, a „Reichswehr atyjának” koncepcióját, amely a későbbi revansháborúra való felkészülést és a weimari köztársaság megdöntését tűzte ki célul. Model akkori életében csupán egy esemény jelentett némi megrázkódtatást: a Kapp-puccsot követő németországi általános sztrájk felszámolásában egysége komoly szerepet vállalt, ami elvezetett a Ruhr-vidéki Vörös Hadsereggel, a sztrájkoló német munkásság fegyveres szervezétével való összecsapáshoz. Model alakulata a harcokban alulmaradt s kénytelen volt a francia megszállási övezetbe menekülni. Modelt egységével együtt internálták, majd hosszabb idő múltán szabadon bocsátották. Az ezután következő szürke tiszt élet csak 1930-ban szakadt meg a Truppenamt fedőnéven működő hadügyminisztérium 4. osztályába való átvételével. 1932-ben az ifjúsági mozgalom irányítását vette át és kapcsolatba került a náci mozgalommal. Ezt a megbízást 1935-ig látta el, majd a Blomberg vezette hadügyminisztérium 8. osztályának élére állították, immár ezredesi rangban. Model Guderian lelkes támogatói közé tartozott, figyelme azonban nemcsak a harckocsiépítésre irányult, hanem a rohamtűzesség felállításának kezdeményezője is lett. Nevéhez fűződött a német rohamlöveg kialakítása s annak kipróbálása a spanyol polgárháborúban. A rohamlövessel kapcsolatos tapasztalatokat Model Spanyolországban személyesen ellenőrizte.

A Csehszlovákia elleni agresszió terveihez Modelt (akkor már vezérőrnagy) mint a 7. hadsereg vezérkari főnökét

vették számításba. Ez a hadsereg a Westwallban sorakozott fel, hogy egy esetleges francia betörést elhárítson. Később a drezdai katonai körzet vezérkari főnökévé nevezték ki. Model tüstént megkezdte a csapatok készenlétbe helyezését a Csehszlovákia elleni invázióra. Az akcióra azonban nem került sor, mert a nyugati hatalmak Münchenben Hitler kezére játszották Csehszlovákiát.

Model azokban a hónapokban már teljesen tisztában volt a háború elkerülhetlenségével.

Megkönnyebbülten vette tudomásul a szeptember 1-re elrendelt támadást Lengyelország ellen. Az általa vezetett IV. hadtest Alsó-Sziléziából tört be Lengyelországba és Lubling jutott el. Ekkor Modelt a nyugati frontra helyezték, ahol a Busch tábornok vezette 16. hadsereg vezérkari főnöke lett.

A 16. hadsereg a Compiègne-i fegyverszünet megkötése után Anglia előznlésére készült fel, de az események másképp alakultak. A hitleri hadvezetés végképp a Szovjetunió megrohanását határozta el, és a csapatokat fokozatosan keletre csoportosították át. Model — teljesen váratlanul — a 3. páncélos hadosztály élére került. A hadosztály az ún. Guderian csoport részeként a Szovjetunió elleni támadást követően egészen Moszkváig jutott, miközben állománya csaknem felmorzsolódott. A felbomlás szélére jutott csapatok rendbe szedése Model minden energiáját igénybe vette. Ennek viszonylagos sikere Modelre vonta Hitler figyelmét, aki 1942. január 15-én a katasztrofális állapotba került 9. összefegyvernemi hadsereg élére állította.

A moszkvai vereség mély válságba juttatta a fasiszta német hadsereget. A 9. hadsereg különösen nehéz helyzetben volt: legjobb hadosztályai elvéreztek, anyagi ellátottsága a hátában kialakult erős partizánvegyenység miatt mélypontra zuhant, amellelt az ún. rzsevi kiszögellést kellett tartania. Model, a hitleri hadvezetés elkötelezettjeként — nem törődve a szörnyű anyagi és véráldozatokkal — több mint egy évig tartotta a rzsevi hídfőt. A veszteségteljes harcokkal egy időben szervezte meg a hírdelt partizánvadász akciókat, amelyek során falvak-városok százait töröltette el a föld színéről és mérhetetlen szenvedést zúdított a szovjet polgári lakosságra. 1943 elején már vezérezredes és a legmagasabb náci kitüntetések tulajdonosa. A „Führerrel szembeni odaadása” pedig egyenesen gúny tárgya még saját törzse körében is.

A rzsevi hídfőért hozott áldozatok vég-

eredményben hiábavalónak bizonyultak, amellelt, hogy a hídfő a sztálingrádi eseményekre gyakorlatilag semmiféle tehermentesítő funkcióval nem rendelkezett. A hídfő 1943 tavaszán a szovjet hadsereg megújuló támadásai nyomán összeropant s végképp elveszett.

1943—44 szovjet támadó hadműveletei Model személyiségét még inkább reflektorfénybe állították: egyre inkább a „tűzoltó” szerepét töltötte be. A válságba került arcvonalak ideiglenes „stabilizálódása” javarészt neki volt köszönhető.

Az időközben tábornaggyá lett Model az 1944. július 10-i Hitler-ellenes tábornoki összeküvést mélységesen elítélte. Pályafutása 1944. szeptemberében a nyugati arcvonalon folytatódott tovább. Különleges SS különítménnyel jelent meg Kluge főhadiszállásán, mivel biztos értesülései voltak annak kapcsolatairól az összeesküvésekkel. Saját stábját SS tisztekkel és Gestapo tisztviselőkkel „hígította fel” és nemcsak szabad teret engedett a véres megtorlásoknak, hanem segítette is azokat. A Model-féle rendcsinálás ugyanakkor szörnyű következményekkel sújtotta a polgári lakosságot.

1944 őszére a nyugati arcvonal a fokozatos stabilizálódás jeleit mutatta, amit Walter Görlich kizárólagosan Model mesteri vezetésének, helyesebben kiváló defenzív hatászatának tulajdonít. A válóságban az angolszászok előrejutásának lelassulásában számos, itt aligha tárgyalható tényező játszott szerepet. Mindenesetre az arcvonal stabilizálódása csak növelte Model tekintélyét: főhadiszállása hemzsegett a vezető náciaktól, maga Göbbels is személyes megjelenésével tün-tette ki.

A modeli életpálya még néhány hónapig nyomta rá a náci Németországra bélyegét. Ez alatt a tábornagy vakon végrehajtotta Hitler legtöbb parancsát. Néhány kivétel azonban akadt: így, első sorban Speer hadfelszerelési miniszter befolyására, a nyugat-németországi üzemekeket, közlekedési hálózatot stb. nem pusztították el. Az összeomlás szélére jutott Model-hadseregcsoport 1945. áprilisában a Ruhr-katlanban várta sorsa beteljesedését. Közben Model többször is felszólítást kapott a tisztességes kapitulációra a szövetségeseektől, amit azonban mereven elutasított. A hátralevő időben két jelentős tettevel vonta még magára a figyelmet: az ellenállás kilátástalanságának felismerése után feloszlatta hadseregcsoportját, s ezzel voltaképpen be-szüntette a harcot. A hitleri főhadiszállás vele kapcsolatos utolsó jelentése a német nép árulójának bélyegezte. A másik

tette április 21-én következett be: a jelzett napon 14—16 óra között a főhadiszállása melletti kis erdőben föbe lőtte magát.

A tragédiába fulladó egyéni sors senkit sem ment fel a történelem ítélete, ez esetben kedvezőtlen ítélete alól. Model tábornagy típusa volt azon katonai vezetőknek, akik a német fasizmusnak s az

emberiség ellen elkövetett bűnöknek hátralukig elkötelezték magukat. Minden olyan kísérlet, amely az ítéletet kétségbevonni igyekszik, heves elutasításra talál, még akkor is, ha ilyen kísérletre éppen Walter Görlietz, az elismert történétíró vállalkozik.

F. M.

KÜLFÖLDI HADTÖRTÉNELMI FOLYÓIRATOK SZEMLÉJE

Voenno-izstoricseszkiy Zsurnal (Szovjetunió) 1977. 1—6. szám

Az első félévi számokban megjelent cikkek sokrétűek, kitekintenek a szövetségesekkel való együttműködés, valamint a háború utáni katonai fejlődés kérdéseire is.

A második világháború utáni katonai fejlődés egyik jelentős kérdését dolgozza fel V. Margelov „A légideszant csapatok alkalmazásával kapcsolatos elmélet fejlődése a háború utáni időszakban” című írása. (1977. 1. szám, 53—59. o.)

A háború alatt kb. 50 különböző méretű és rendeltetésű légideszantot vetettek be a szovjet csapatok, többek között a moszkvai csatában, a Kaukázusért, a Dnyeperért folytatott harcokban, Mandzsúriában. A háború befejező szakaszában a légideszant csapatokat külön légideszant hadseregbe vonták össze, amelyet később a 9. összefegyvernemi gárdahadsereggé alakítottak át. 1946. júniusában a légideszant csapatokat közvetlenül a honvédelmi miniszternek rendelték alá.

A szervezeti átépítésekkel egyidejűleg végbement a légideszant csapatok új fegyverekkel való felszerelése is. Jelentősen nőtt az automata lövészfegyverek, a tüzérség, az aknavetők, a páncéltörő és légvédelmi tüzérségi eszközök mennyisége. Míg a háború alatt csak 45 mm-es lövegekkel, 52 és 82 mm-es aknavetőkkel rendelkeztek, most kaptak ASZU—57-es önjáró lövegeket, 120 mm-es aknavetőket, 85 mm-es ágyút és 122 mm-es tarackot. Ennek következtében 1953-ra lényegesen megnőtt a deszanthadosztály tüzereje. Jelentősen megnőtt a páncélos-elhárító eszközök hatékonysága is.

A háború alatt a deszant leszállás után lényegesen védetlenebb volt az ellenséges légiérről szemben. Csak a háború utáni

első években kaptak léghárító lövegeket.

A deszant alkalmazása nagy mértékben függ a szállító gépek mennyiségétől és minőségétől, ezért ezen a téren is nagyot kellett előre lépni. Kezdték megjelenni a nagy teherbírású, jó harcászati-technikai adottságokkal rendelkező IL—12 és IL—14-es gépek, valamint a személyi átlomány és technika szállítására szolgáló vitorlázógépek. A vontatáshoz és nehéz terhek szállításához a légierőtől kivont TU—2 és TU—4 bombázókat kezdték alkalmazni. Tökéletesítették az ejtőernyősöket is. Míg korábban a deszant kiszállítása maximálisan 160—180 km/ó sebességgel történt, most ez a határ — különböző (nyitást késleltető) szerkezetek beépítése következtében — 280—300 km-re emelkedett. A többernyős rendszerek és új vitorlázógépek bevezetése lehetővé tette a deszantcsapatok akkori fegyverzetében volt összes eszközök leszállását.

Mindezek a változások növelték a deszantcsapatok harci és manőverezési képességét, és ez szükségessé tette a régi alkalmazási elvek felülvizsgálását, újak kidolgozását. Az alkalmazás terén a következők voltak a legaktuálisabb kérdések: a feladatok jellege, a deszantművellet végrehajtása, az ellenség hátában folytatott harctevékenység előkészítése és folytatása. Feltételezték, hogy a deszantcsapatokat a szárazföldi csapatokkal együttműködve kell alkalmazni a támadó hadműveletek kifejlesztésének meggyorsításához, az ellenséges erők bekerítése, tartalékainak megsemmisítése céljából.

Úgy vélték, a deszantcsapatoknak segíteniük kell a támadó csoportokat a nagy vízi akadályok leküzdésében. Meg kell akadályozniuk a védelem kiépítését, el kell foglalniuk a hidakat. Ha az ellenség a védelmet már kiépítette, hátulról kellett csapást mérni rá.